

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

WOENSDAG 16 SEPTEMBER 1942

No. 1391

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam

N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

Eerste Nederlandsche
Verzekering-Maatschappij
op het Leven en tegen
Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

Administratiekantoor
Dordrecht
Bellevuestraat 2
Telefoon 5346

Ons Bureau voor
Collectieve Contracten
verstreckt gaarne

Gedocumenteerde
adviezen
voor

Personeelverzekering

ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING
ROTTERDAM · AMSTERDAM · 's GRAVENHAGE

KAPITAAL EN RESERVE
f 62.000.000

SAFE LOKETTEN
TER BERGING VAN WAARDEN

150 KANTOREN IN NEDERLAND

Openbare werken en
Conjunctuurbeweging
door **Dr. Ir. A. Baars**
PRIJS f 2.10*
Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50.
In den boekhandel verkrijgbaar
UITGAVE: DE ERVEN
F. BOHN N.V., HAARLEM

Nieuwe belastingbesluiten geven nieuwe
BELASTINGMOEILIKHEDEN

Daarom is voor U van belang

MAANDBLAD GEWIJD AAN
DE BELASTING **CONSULENT**

BELASTINGVRAAGSTUKKEN

Waarvan de prijs slechts f 4.— per jaar bedraagt

PROEFNUMMER

OP AANVRAAG

ADMINISTRATIE:
LAAN VAN MEERDERVOORT 1a
DEN HAAG.

R. Mees & Zoonen

Ac. 1730

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
's-GRAVENHAGE
DELFT — SCHIEDAM
VLAARDINGEN

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN

V.V.S.

VERLIESPOSTEN-VOORKOMEND-SYSTEEM

BESTAANDE UIT VIER DIENSTEN

Deze tijd is rijk aan veranderingen. Laat daarom Uw onbetaald gebleven oude posten inschrijven bij
DIENST IV VAN HET V.V.S.

VAN DER GRAAF & Co. N.V.
AMSTERDAM C. — AMSTELSTRAAT 14-18

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt den 15den van elke maand. De prijs voor den jaargang bedraagt f 12.60* voor 't binnenl., franco p. v. f 13.40*; voor studenten f 10.50*. franco p. p. f 11.30*; f 13.50 voor het buitenland, bij vooruitbetaling.

Met 1942 begon de Eén-en-negentigste jaargang:

Proefnummer gratis op aanvraag verkrijgbaar!

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m. 1938

(Samengesteld door een groep medewerkers van het N. E. I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck)

28ste publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N. E. I. f 1.50) *Verkrijgbaar in den boekhandel*

UITGAVE:

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

De Scheepsbouw-nijverheid in Nederland

door.

Ir. J. W. BONEBAKKER

PRIJS f-1.55* Publicatie no. 16 van het Nederlandsch Economisch Instituut

Donateurs en leden f 1.10

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave van de
ERVEN F. BOHN - HAARLEM

TINRESTRICTIE EN TINPRIJS

door **M. J. Schut**

31ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.10)

Verkrijgbaar i. d. boekhandel

UITGAVE:

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Derde Gewijzigde Druk

van

Egalisatiefondsen en Monetaire Politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten

door

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

30ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N. E. I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 16 SEPTEMBER 1942

No. 1391

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en kolonien f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
Prijsbeheersching van bouwgrond door Dr. Ir. H. G. van Beusekom	408
Het vraagstuk van de zwevende koopkracht door Dr. L. J. Zimmerman	410
Ingezonden stukken.	
De positie van het onroerend goed door E. Henny	413
Ontvangen boeken, brochures en statistieken	414
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied	414
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederland- sche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf der Nederlandsche Handel-Maatschappij	414
Statistieken.	
Stand van 's Rijks kas — Bankstaten	415

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De omzetten op de wisselmarkt waren in de verslagweek buitengemeen weinig omvangrijk. Koopers voor middelmatig langlopend papier waren zeer schaarsch, en de grootste omzetten plegen immers juist in dit soort materiaal plaats te vinden. De situatie van de markt is in dit opzicht zeer wisselvallig. Nadat eenige weken geleden ook bijna een volkomen stilstand van zaken was te constateeren, is de voorgaande week, naar wij in ons overzicht over die periode reeds opmerkten, een groote levendigheid te constateeren geweest, zij het dan ook op basis van rentetarieven, die hooger lagen dan voorheen meestal gebruikelijk was. Deze week waren er zelfs door zeer attractieve aanbiedingen nauwelijks koopers in de markt te krijgen. De handel concentreerde zich dientengevolge vrijwel geheel op kortlopend papier, vervallend vóór de jaarswisseling. In dat materiaal vonden nogal wat ruilingen plaats, maar de omzetten uit dien hoofde kunnen toch niet opwegen tegen die, welke, wanneer de markt op dit punt actief is, behaald worden in het middelmatig lange papier.

De Agent heeft op behoorlijke schaal papier in de markt kunnen plaatsen.

De obligatiemarkt, die in de eerste helft van de week eerder min of meer gedrukt lag, zij het dan ook, dat de koersreacties van geringen omvang waren, heeft in de tweede helft een herstel vertoond. De omzetten waren overigens niet groot, noch in de staatsleeningen noch in de gemeente- en provincieleeningen. Wat de laatste betreft, was er zelfs een opmerkelijk gebrek aan affaire te constateeren. Het gebrek aan aanbod is wel een van de voornaamste redenen van de slapte op de markt. Weliswaar is de koopdrang ook niet groot, want vele institutioneele beleggers houden nog steeds hun kruit grotendeels droog voor de komende staatsleening, terwijl velen ook vrij omvangrijke bedragen in schatkistpapier beleggen, omdat het te behalen obligatierendement niet attractief wordt geacht. Wat niet wegneemt, dat af en toe de steeds voortschrijdende groei van op investering wachtende middelen toch nu eens de eene dan de andere instelling aanleiding geeft om, wanneer de markt eenigermate een reactie toont, in te grijpen. Vandaar dat kleine koersdalingen meestal reeds een vrij omvangrijke vraag doen ontstaan, hetgeen natuurlijk de markt een zeer sterke technische positie geeft en bijna automatisch op een lichte inzinking alweer een herstel doet volgen.

De aandelenmarkt heeft de heele week de kenteekenen vertoond van een nerveuze stemming, die het gevolg was van verwachte maatregelen tegen de koersstijging ter beurze, waartegen al zoo herhaaldelijk van hooger hand was gewaarschuwd. Vrijdag heeft het beursbestuur aanleiding gevonden om het koersverloop onder controle te nemen. Sinds dien dag kon handel in aandelen slechts plaats vinden tegen koersen, door de Commissie voor de notering goedgekeurd. De hoeklieden moesten de door hen voorgestelde koersen en daarbij te behalen omzetten ter goedkeuring voorleggen. Er kwam dus slechts één notering tot stand, en van tapehandel in de actieve fondsen was derhalve geen sprake. Vrijdag bracht over de heele linie, in de eerste plaats natuurlijk voor de „groote” fondsen, vrij ernstige koersdalingen. Maar Zaterdag bracht voor die waarden een algeheel herstel.

PRIJSBEHEERSCHING VAN BOUWGROND.

De agrarische waarde.

De Staatscommissie voor de herziening van de Woningwet heeft zich, zooals in een vorig artikel ¹⁾ werd gememoreerd, op het standpunt gesteld, dat de eigenaar van grond het volledig recht heeft, daarop te werken en te wonen, maar dat de grond slechts als bouwterrein, dus als woon- of werkterrein *voor anderen*, mag worden geëxploiteerd krachtens een besluit van de Overheid. Dit houdt in, dat op den grond zonder zoodanig besluit slechts bouwwerken mogen worden gesticht, die in de gesteldheid van het terrein geen verandering brengen. Het exploiteeren van grond als bouwterrein brengt verandering in die gesteldheid. Daarom mag dit alleen geschieden krachtens een besluit van de Overheid, genomen op grond van het advies harer technische deskundigen. De Overheid bepaalt, dan waar exploitatie van gronden als bouwterrein zal plaats hebben en hoe deze zal geschieden.

Uit dit standpunt kan worden afgeleid, dat aan den eigenaar slechts toekomt de waarde van den grond, die voortvloeit uit de agrarische bestemming en de bebouwing voor agrarische doeleinden, terwijl de waarde, die verband houdt met de exploitatie als bouwterrein — die immers alleen op grond van een positieve overheidsdaad mag plaats hebben —, door de Overheid mag worden opgeëischt.

Dit standpunt komt hierop neer, dat de gebruikswaarde van den grond, dat wil dus zeggen de waarde, die de grond heeft als weiland, als bouwland, als tuingrond of welke andere agrarische bestemming ook, volledig wordt vergoed, maar niet meer dan die.

Bij onteigening van agrarische gronden ten behoeve van den bouw van woningen wordt het gebruiksrecht van den eigenaar opgeheven. Dit kan voor hem een groot inconvenient beteekenen, een opoffering, die hij moet dragen, mits de onteigenende Overheid hem volledig schadeloos stelt, d.w.z. de op dat oogenblik geldende gebruikswaarde plus eventuele bedrijfsschade geheel vergoed.

„Het Eigendomsrecht” — zegt Mr. S. van Houten ²⁾ — „is in zedelijken zin het recht op de waarde, voor zoover die aan 's menschen toedoen is ontleend, en het nut van den landbouw eischt, dat de eigenaar een duurzaam recht op den bodem hebbe, ten einde hij *die* waarde in stand houde. Maar niets eischt, dat dien eigenaar ook het recht op de grondrente worde toegekend, en dat de overgang tot een nieuwe bestemming, waarvoor de vroeger aan den grond bestede arbeid ook dikwijls geen nut hoegenaamd heeft, uitsluitend hem ten bate komen moet.”

De daad van de Overheid.

In vroegere eeuwen kon de grond buiten de stad alleen bouwterrein worden door een positieve daad van de Overheid, geheel onafhankelijk van den wil van den eigenaar. Het stichten van een stedelijke bebouwing was namelijk alleen mogelijk, wanneer het stadsbestuur tot een nieuwen uitleg overging en een nieuw gebied binnen de omwalling bracht. In dien tijd dacht dan ook niemand aan een vergoeding voor den ruwen grond tegen een hogere waarde dan de agrarische.

In den loop der tijden is deze krachtige overheidsbemoeiing verslapt en heeft men de stadsuitbreiding een groote mate van vrijheid gelaten. Het gevolg hiervan is niet alleen geweest, dat een zeer ongewenschte wijze van stadsuitbreiding is ontstaan onder onvoldoende leiding van de Overheid, maar bovendien dat men heeft toegelaten, dat speculatieve grondprijzen ontstonden, waardoor

de kosten van het wonen te hoog zijn opgedreven.

Door het beginsel van den stedsbouwkundigen voorrang wordt de uitbreiding der bebouwing weer afhankelijk gemaakt van een positieve overheidsdaad. Men zal geen grond als bouwterrein in exploitatie kunnen brengen, zoolang de Overheid hem niet daarvoor heeft aangewezen en de bestemming heeft geregeld. Het logische gevolg hiervan is, dat de waardestijging, die het gevolg is van de door de Overheid gegeven nieuwe bestemming, niet aan den oorspronkelijken eigenaar wordt gelaten, maar door de Overheid in het belang van de geheele volksgemeenschap wordt opgeëischt.

Dit alles zal natuurlijk niet onmiddellijk en zonder overgang kunnen geschieden. De Staatscommissie heeft zich ook bij de invoering van het beginsel van den stedsbouwkundigen voorrang een reeks overgangsbepalingen gedacht, omdat men nu eenmaal met bestaande toestanden rekening moet houden.

Er liggen in de omgeving van onze steden gronden, die nog in agrarisch gebruik zijn, doch die door hun ligging „in de schaduw van de stadsbebouwing” reeds een hogere dan de agrarische waarde hebben gekregen en die tegen die hogere waarde reeds verkocht of vererfd zijn.

In sommige gevallen heeft de gemeente reeds gedeelten van deze terreinen tegen de hogere waarde gekocht en daarmee die waarde gesanctionneerd. Als overgang zal die waarde voor alle gelijksoortige terreinen moeten worden erkend. Het zou onbillijk zijn, een prijsvorming, die onder wettelijke omstandigheden is tot stand gekomen en gedurende vele jaren als volkomen normaal beschouwd, plotseling niet langer te erkennen. Voor de terreinen, die door hun ligging en het uitzicht, eerlang voor bebouwing in aanmerking te komen, een hogere waarde dan de agrarische hebben gekregen, moet in geval van onteigening die hogere waarde worden vergoed.

Voorstellen tot verbetering.

In den loop der jaren zijn verschillende pogingen gedaan om tot een waardebepaling, die meer dar de huidige aan eischen van billijkheid voldoet, te komen.

Von Mangoldt heeft voorgesteld, alle gronden in het uitbreidingsgebied der steden, die voor bebouwing bijv. binnen 50 jaar in aanmerking komen, te taxeeren naar hun tegenwoordige waarde ³⁾.

Wanneer dan in de toekomst tot onteigening van een terrein wordt overgegaan, zou deze waarde moeten worden vergoed. Slechts een bescheiden toeslag zou kunnen worden toegekend om de onzekerheid van al dan niet te worden onteigend, waarin de eigenaar eenige jaren heeft geleefd, te vergoeden.

Mr. S. van Houten heeft in 1889 in de Tweede Kamer een initiatief-voorstel ingediend, dat echter nooit in behandeling is gekomen, ook niet toen de voorsteller in 1893 minister werd. Dit voorstel beoogde de schadeloosstelling bij onteigening te bepalen op het veertigvoud van de belastbare opbrengst volgens de schatting voor de grondbelasting. Acht de eigenaar deze schatting niet juist, dan kan hij verzoeken, deze te verhoogen of te verlagen. Door in dat geval deze eigen taxatie maatgevend te doen zijn, eenerzijds voor de te betalen schadeloosstelling, anderzijds voor de te betalen grondbelasting en eventuele successierechten, meende de voorsteller een billijke prijsvorming te bevorderen. Evenals bij het voorstel-Von Mangoldt zou ook hier de waarde van den grond eens en voor altijd worden vastgelegd en zouden speculatieve prijsstijgingen worden belet.

Beide voorstellen zijn, evenals zoovele andere, bezweken onder den stroom van critiek, die steeds hierop neerkwam, dat men niet geloofde in de mogelijkheid van verlaging van de huren door lagere grondprijzen. Zou men den bouwgrond goedkoop maken en den grondexploitant

¹⁾ „De prijsvorming van bouwgrond”, in „E.-S.B.” van 26 Aug. 1942.

²⁾ „God, Eigendom en Familie”, 2e druk, blz. 110 en 111.

³⁾ Dr. K. Von Mangoldt, „Die städtische Bodenfrage”, blz. 478.

zijn winst ontnemen, dan zou deze aan den bouwondernemer ten goedé komen of aan de bouwvakarbeiders, de leveranciers van materialen en andere bij den bouw betrokken personen. Alle pogingen om de kosten te verlagen helpen niets, wanneer ook niet de huren zouden worden gefixeerd. Dr. Weber noemt in zijn „Boden und Wohnung” echter het vastleggen van de huren „eine für jeden National-Oekonomen ungeheuerliche Idee”⁴⁾. De tijd was voor maatregelen als hier bedoeld nog niet rijp.

Sindsdien is er veel veranderd. Als symptoom hiervan moge worden gewezen op de verschillende maatregelen, die na 10 Mei 1940 zijn genomen om stijging van het geldende prijzenpeil te beletten. Reeds enkele dagen daarna heeft de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht een algemeen verbod tot prijsverhoging uitgevaardigd. Dit verbod is later vervangen door de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 van 11 Juli 1940, waarbij het aan een ieder verboden is „eenig goed te koop aan te bieden of te verkoopen tegen een hooger prijs dan dien, welken hij bij het meerendeel van de door hem op 9 Mei 1940 afgesloten transacties betreffende soortgelijke goederen in eenzelfde hoeveelheid en van eenzelfde hoedanigheid heeft berekend”. Indien iemand in het tijdvak van 9 April tot 9 Mei 1940 geen goederen heeft verkocht, mag hij „ten hoogste den voor eenzelfde transactie op 9 Mei algemeen gebruikelijken prijs vragen of in rekening brengen”.

Door dit voorschrift is ook iedere verhoging van grondprijzen boven het peil van 9 Mei 1940 onmogelijk geworden. Hetzelfde beginsel is vastgelegd in het Vervreemdingsbesluit niet-landbouwgronden 1942, dat in artikel 2 als hoogst toelaatbare tegenprestatie bij de vervreemding van ongebouwde eigendommen noemt: „de tegenprestatie, welke op 9 Mei 1940 daarvoor gebruikelijk en redelijk was”.

Geconstateerd moet dus worden, dat het beginsel van de fixatie van alle grondprijzen op het peil van 9 Mei 1940 reeds sedert Juli 1940 in onze wetgeving is geïncorporeerd. Principieele bezwaren tegen het vastleggen van de grondprijzen op de agrarische waarde en het beletten van speculatieve stijgingen van bouwgrondprijzen kunnen dus geen effect meer hebben.

De Deutsche regeling.

In Duitschland is, nadat de Prijstop-verordening van 26 November 1936 aan alle prijsverhogingen een einde had gemaakt, bij Officieel Rondschrift no. 64/41 van 10 Juni 1941 ten aanzien van de prijsvorming en prijsbeheersching bij bouwgrondprijzen een gedetailleerde regeling vastgesteld.

Deze regeling wordt in verband gebracht met het Rijks-woningbouwprogramma voor na den oorlog. Dit programma maakt het noodig „meer acht te slaan op de prijsvorming voor bouwgrond dan tot nu toe. Vooral moet door het bepalen van bindende prijzen voor bouwterreinen een vaste basis voor koop en verkoop van perceelen worden gelegd en moet worden verhinderd, dat de groote bedrijvigheid in de bouwnijverheid na den oorlog tot een stijging van de bouwgrondprijzen zal leiden en de reeds op zichzelf belangrijke uitgaven voor den woningbouw daardoor nog zullen worden vergroot”.

De Deutsche verordening gaat uit van den „stopprijs”, d.i. de prijs, die op 17 October 1936 bij verkoop van het perceel onder normale omstandigheden vermoedelijk zou zijn bedongen. Bij de bepaling van dezen prijs moet worden uitgegaan van den prijs, die voor het te beoordeelen perceel of voor soortgelijke perceelen in 1936 werd betaald. Ook kan rekening worden gehouden met den prijs van afwijkende of verder gelegen perceelen, eventueel ook prijzen uit andere deelen van de gemeenten of uit naburige gemeenten met soortgelijke omstandigheden, mits het verschil in omstandigheden door verhoging of verlaging van den prijs in acht wordt genomen.

⁴⁾ Aangehaald door Kiewiet de Jonge, „Bouwschappen”, blz. 61.

Verder worden voorschriften gegeven omtrent aan den verkoop verbonden schadeloosstellingen, bijzondere betalingsvoorwaarden en abnormale omstandigheden, waaronder een verkoop heeft plaats gehad. Zoo mogen prijzen, die werden betaald op grond van onjuiste of overdreven verwachtingen ten opzichte van de economische ontwikkeling of de stadsontwikkeling, zoomede prijzen, die zijn betaald bij verkoop aan den Staat, niet zonder correctie als maatstaf worden aangehouden.

Een speciale paragraaf heeft betrekking op de vraag, in hoeverre voor bouwterrein een bijzondere prijs, d.w.z. een prijs boven de agrarische waarde, toelaatbaar is. Het feit, dat het onderwerpelijke terrein in een uitbreidingsplan is, gelegen of op andere wijze voor bebouwing is bestemd, is daartoe niet voldoende. Bouwgrondprijzen mogen slechts worden toegekend, indien op 17 October 1936 met een bebouwing van het terrein binnen afzienbaren tijd werd gerekend en in de betreffende omgeving om deze reden bij den handel in bouwgrond doorgaans prijzen werden betaald, welke de waarde van de opbrengst der terreinen aanmerkelijk te boven gingen. Indien echter buiten de bebouwde kom enkele terreinen als bouwgrond werden verkocht of enkele woonhuizen werden gebouwd, mag dit er toch niet toe leiden, dat voor al het omliggende land een bijzondere bouwgrondprijs wordt toegekend. Voor alle gronden, welke niet geacht kunnen worden een bijzonderen prijs te bezitten, wordt de waarde bepaald naar de agrarische opbrengst, waarbij gebouwen afzonderlijk worden geschat. Voorts zal bijzondere schade, die een gevolg is van de eigendomsontneming, worden vergoed, terwijl de verordening tenslotte een prijs, die iets hooger is dan de agrarische waarde, wil toelaten om het vrijwillig verkoopen aan te moedigen.

Bij de prijsbepaling van bouwgrond moet rekening worden gehouden met een deel van den grond, dat bij exploitatie als bouwterrein gratis aan de gemeente moet worden afgestaan, en met de kosten van bouwrijp maken, die ten laste van den eigenaar komen.

Ten behoeve van de uitvoering van deze verordening worden door de instanties voor de prijsvorming de grondprijzen verzameld. Deze prijzen zullen worden vastgesteld door taxatie aan de hand van gegevens, verkregen van de belastingkantoren, de registratiekantoren en het kadaster, en opgenomen in een kooprijnsregister met een kaart op schaal 1 : 2500.

Voorts moeten in alle gemeenten, waar na den oorlog op een groote bouwbedrijvigheid moet worden gerekend, voor alle perceelen, waarvoor bouwgrondprijzen zullen worden toegekend, en ook voor landbouwgronden in het bebouwde gebied van de gemeente, basisprijzen worden vastgesteld, welke worden opgenomen in een basisprijzenplan, op schaal 1 : 2500, voorzien van een toelichting, welke aan de goedkeuring van hooger gezag is onderworpen. Na goedkeuring wordt het door ter-visie-legging ter algemeene kennis gebracht.

Bij verkoop van gronden voor bouwdoeleinden zijn deze basisprijzen grondslag voor de taxatie. De instanties voor de prijsvorming kunnen voor een bepaald geval van den basisprijs afwijken, indien dit met het oog op bijzondere omstandigheden van het perceel, die bij de bepaling van de basisprijzen buiten beschouwing moesten worden gelaten, noodig mocht zijn.

Maatregelen in Nederland.

Wanneer ook voor ons land de stijging van bouwgrondprijzen zal moeten worden beperkt, moet worden uitgegaan van de bepaling van het vervreemdingsbesluit, die het oploopen der prijzen van onbebouwde gronden in het algemeen beperkt tot het peil van 9 Mei 1940. Op dezen regel kan het Prijzenbureau echter uitzonderingen toestaan. Vooropgesteld moet worden, dat deze prijsstop geen tijdelijke maatregel zal zijn, die alleen voor de tegenwoordige oorlogsomstandigheden geldt. Integendeel, alle

verschijnselen wijzen er op, dat wij een periode van gebonden economie, die zich trouwens reeds lang voor den huidige oorlog afteekende, zijn ingegaan. Voor de naaste toekomst moet een strenge prijsbinding op elk gebied noodzakelijk worden geacht. De huren van de woningen, de prijzen van de bouwmaterialen, de loonen der bouwvakarbeiders en ook de prijzen van het bouwterrein zullen naar het zich laat aanzien in de komende periode volledig aan prijsbeheersching zijn onderworpen.

Voor landbouwgronden is het billijk, de waarde te bepalen „op grond van de op den duur verkregen zuivere opbrengst”. Wanneer een bijzondere regeling wordt getroffen voor de op den grond aanwezige gebouwen en voor de vergoeding van bedrijfsschade, en wanneer een kleine toeslag op de aldus bepaalde waarde wordt verleend om het offer van de eigendomsontzetting te verzachten en tot verkoop aan te moedigen, is aan alle eischen van billijkheid voldaan.

Voor de waardebepaling van bouwterrein moet het standpunt worden ingenomen, dat niet het feit, dat een terrein op een uitbreidingsplan voor bebouwing is bestemd, recht geeft op een hoogere waarde dan de agrarische. Alleen het feit, dat grond reeds in de sfeer van bebouwing is gelegen, dat de stedelijke bebouwing begint te naderen en in verband daarmee vóór 9 Mei 1940 reeds terreinen ter plaatse voor een hooger prijs zijn verkocht of bij vererving zijn toebedeeld, mag hier maatgevend zijn. Deze reeds betaalde of op andere wijze bepaalde hoogere waarden behooren volledig aan de eigenaren te worden vergoed, omdat deze op regelmatige wijze zijn tot stand gekomen en door de Overheid zijn gesanctionneerd. Zou men ook deze willen aantasten, dan zou de onteigening ontaarden in roof.

Gewaakt moet er echter voor worden, dat dergelijke waarden, indien niet aanwezig, ook niet kunnen ontstaan. Dit is geschied door de bepaling, dat de tegenprestatie niet hooger mag zijn dan die op 9 Mei 1940 gebruikelijk was. Dit komt hierop neer, dat nog gedurende een zeker aantal jaren voor terreinen in de omgeving van de groote steden een zekere bouwterreinwaarde zal worden toegekend, die op 9 Mei 1940 reeds aanwezig was, doch dat op den duur geen hoogere waarde dan de agrarische kan worden toegekend. Hierdoor zal een aanmerkelijke verlaging van de bouwterreinprijzen worden bereikt.

Als vanzelfsprekend zal de prijs van den bouwrijpen grond, in het bijzonder in de groote steden, nog vele malen de agrarische waarde bedragen. Immers van den ruwen grond moet een aanmerkelijk percentage voor straat-aanleg, plantsoenen en andere voor den stadsuitleg noodzakelijke elementen worden afgezonderd. Bovendien komen de kosten van het bouwrijp maken van den grond — straataanleg, riolering, enz. — op den prijs van het bouwterrein te drukken. Wanneer echter op den duur de grond voor de stadsuitbreiding kan worden verkregen voor een prijs, die de agrarische waarde slechts weinig te boven gaat, zal de prijs van den bouwrijpen grond aanmerkelijk lager kunnen worden gesteld en zal de woningvoorziening voor de minder betaalkrachtige bevolkingsooropen zeer vergemakkelijkt worden.

Een dergelijke regeling vertoont overeenkomst met het plan-Von Mangoldt. Dit komt duidelijk tot uiting in de bepalingen van de Deutsche verordening, welke spreken van het aanleggen van een register van grondprijzen en het vaststellen van basisprijzen.

In de dagen van Von Mangoldt was een dergelijke prijsfixatie ondenkbaar, omdat de waardestijging, die bij den bouwgrond zou worden onderdrukt, dan onvermijdelijk tot uiting zou komen in den verkoopprijs of in de huur van het gebouwde, zoodat de winst, die den grondspeculant zou worden onthouden, ten goede zou komen aan den bouwer of den huiseigenaar, althans voorzover deze niet door stijging van de bouwkosten in andere handen zou terechtkomen.

Het vastleggen van de grondprijzen op een laag peil is slechts mogelijk in een volledig prijsgebonden maatschappij, zooals wij die onder de huidige omstandigheden hebben leeren kennen en die zich zeker ook in de komende jaren zal voortzetten.

Er is dus zonder twijfel aanleiding om het vraagstuk van de grondprijzen thans weer aan de orde te stellen. Dit moet trouwens noodzakelijk worden geacht, omdat de prijsfixatie op het peil van 9 Mei 1940 reeds een feit is, doch deze regeling ter voorkoming van moeilijkheden en onbillijkheden nadere uitwerking behoeft. Reeds hierom alleen is deze kwestie urgent.

Maar bovendien moet zij van belang worden geacht, omdat, zooals reeds in den aanhef is gezegd, na den oorlog op een groote bouwbedrijvigheid moet worden gerekend en de te verwachten groote vraag naar bouwgrond het gevaar van prijsstijging met zich brengt.

Dat gevaar te voorkomen moet in het belang van de woningvoorziening en van een goede stadsuitbreiding worden geacht.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

HET VRAAGSTUK VAN DE ZWEVENDE KOOPKRACHT.

Zwevende koopkracht bij de producenten.

In aansluiting op het artikel over het optreden van zwevende koopkracht bij de consumenten, afgedrukt in „E.-S.B.” van 2 September jl., volgen hieronder enkele gedachten omtrent het voorkomen van zwevende koopkracht in de productiesfeer, als gevolg van de door de oorlog in het leven geroepen omstandigheden.

Het is opvallend, dat — vooral in het begin van de oorlog — van de zijde der theoretici zowel als van die der mensen uit de practijk, de belangstelling voor het grootste gedeelte in beslag is genomen door het probleem van de zwevende koopkracht bij de consumenten, terwijl men aan het vraagstuk van de gedwongen liquiditeit bij de bedrijven aanvankelijk minder aandacht besteedde.

Hieronder zal op dit laatste vraagstuk nader worden ingegaan.

Het ontbreken van vervangingsmogelijkheden doet zwevende koopkracht bij de bedrijven ontstaan.

Ook in de bedrijven heeft men immers met zwevende koopkracht te kampen. Hier ontstaan de liquide middelen, doordat men niet meer in staat is de bij het begin van de oorlog aanwezige voorraden aan te vullen, terwijl verder regelmatig afschrijvingsgelden vrijkomen, waarvoor echter de her-investeringsmogelijkheden ontbreken¹⁾.

Of nieuwe kapitaalgoederen mogen worden aangeschaft hangt immers geheel af van de vraag, of hun productie voor het oorlogspotentiël noodzakelijk moet worden geacht²⁾. Hieruit volgt, dat een belangrijk deel van de uit de productie vrijgekomen gelden niet opnieuw in zijn

¹⁾ Vgl. „Die Wirtschaftskurve” van Mei 1941 (blz. 153): „Die Verflüssigung des Geldmarktes wurde durch bestimmte kriegswirtschaftliche Massnahmen unterstützt, die zunächst zu einem Lagerabbau und später zur Erschwerung oder Verhinderung solcher Investitionen führten, die nicht als eine Steigerung oder Sicherung des Kriegspotentials angesehen werden können. Beides, Lagerverminderung und Investitionsdrosselung, trug seinerseits zur Erhöhung der Geldflüssigkeit in der Wirtschaft bei.”

²⁾ Vgl. „Der deutsche Volkswirt” van 16 Mei 1941 (blz. 1175): „Für Maschinen, die in der eingeschränkten Produktion ziviler Konsumgüter verwendet werden, besteht vielfach die Möglichkeit auf unbeschädigte stillgelegte Maschinen zurück zu greifen. Für sie und ebenso für Hausgeräte, deren Neuproduktion eingestellt ist, werden in der Regel auch keine Ersatzteile mehr hergestellt, da man sie nicht als lebenswichtig ansieht. Dagegen rangiert für die Landmaschinen die Herstellung von Ersatzteilen noch vor der Neuproduktion. . . . Um so wichtiger ist es, dass für das Dringliche ausreichend gesorgt wird, indem das weniger Lebenswichtige zurückgestellt wird.”

vroegere richting kan worden aangewend en het zijn juist deze middelen geweest, die de in mijn vorige artikel gesignaleerde koersstijging ter beurze voor een niet onaanzienlijk gedeelte hebben veroorzaakt.

In deze koersstijging schuilt voor de bedrijven een groot gevaar, daar na het sluiten van de vrede het merendeel der ondernemers hun opgeschorte vervangingen zo spoedig mogelijk zullen trachten in te halen. Om dit te kunnen doen, zullen zij hun in effecten belegde afschrijvingsfondsen moeten liquideren, waarbij zonder twijfel zal blijken, dat de koersen gedurende de oorlogsjaren tot een te hoog peil zijn opgelopen.

Om dit te voorkomen en om er verder voor te zorgen, dat deze liquide middelen aan de oorlogsfinanciering dienstbaar kunnen worden gemaakt, heeft men in de eerste plaats de winstbelasting aanzienlijk verhoogd³⁾, terwijl men verder in Duitsland, door het verplichten van het opgeven van sedert het begin van de oorlog gekochte aandelen, de bewegingsvrijheid der ondernemers in deze aanzienlijk beperkte⁴⁾. Voorzover deze gelden anders *toch* op irrationele wijze zouden zijn aangewend, is een dergelijke praktijk zeker toe te juichen, doch de Overheid dient er terdege zorg voor te dragen, dat de ondernemers in de gelegenheid blijven, bij de overgang tot de vredeseconomie hun productiecapaciteit zo spoedig mogelijk weer op peil te brengen. Hieronder zullen de problemen, hieraan verbonden, nader worden bezien.

Moet, indien vervangingsmogelijkheden ontbreken, toch worden afgeschreven?

Het feit, dat in tijden van oorlog de ondernemingen niet in staat zijn vervangingsaankopen te verrichten, welke behoren te staan tegenover de — in verband met de handhaving van de continuïteit der productie — vereiste afschrijvingen, heeft in de laatste tijd de vraag doen rijzen, of het dan nog wel noodzakelijk, ja zelfs wel wenselijk is deze afschrijvingen te verrichten.

In een opzienbarend artikel, getiteld „Abschreibungen im Kriege — eine volkswirtschaftliche Unmöglichkeit“, in „Die deutsche Volkswirtschaft“⁵⁾, betoogt de Weense hoogleraar Nöll von der Nahmer, dat afschrijven op kapitaalgoederen in oorlogstijd niet alleen onmogelijk, doch ook ongewenst is.

Daar, aldus luidt in grote trekken zijn betoog, de productieve capaciteit, die nodig is om in de vervanging van kapitaalgoederen te voorzien, gedurende de oorlog wordt aangewend om de oorlogvoering mogelijk te maken, is deze capaciteit voor de her-investeringsbehoefte voorgoed verloren. Weliswaar zal men na het beëindigen van de oorlog deze vervangingen trachten „in te halen“, doch dit inhalen kan alleen bestaan in het beslag leggen op productieve capaciteit, die, ware de her-investering vroeger niet achterwege gebleven, dan natuurlijk in een andere richting had kunnen worden aangewend. Of, met andere woorden, had de vervanging reeds vroeger plaats gehad, dan zou men na het sluiten van de vrede over meer en over andere goederen hebben kunnen disponeren. In een later artikel⁶⁾ toont Nöll von der Nahmer aan, dat hieraan in principe niets verandert, indien na de oorlog de arbeidsproductiviteit, zoals te verwachten is, sterk zal toenemen. Ook dan zou men anders immers meer goederen hebben kunnen produceren. Verder wijst

³⁾ Vgl. „Der deutsche Volkswirt“ van 8 Augustus 1941 (blz. 1563): „Diese vagabundierende Kaufkraft überhaupt vom Warenmarkt fernzuhalten, wird die wichtigste volkswirtschaftliche Aufgabe der Gewinnabschöpfung sein.“

⁴⁾ Vgl. „Der deutsche Volkswirt“, van 7 November 1941 (blz. 175): „Die unvermindert starke Nachfrage nach Aktien bei unzureichendem Angebot hat den Reichswirtschaftsminister häufig zu Mahnungen veranlasst. Schliesslich sah er sich genötigt die Gewährung von Krediten zu Effektenkäufen zu verbieten und die Anmeldung der seit Kriegsbeginn gekauften Beteiligungspapieren anzukündigen.“

⁵⁾ 1941, blz. 1379 e.v.

⁶⁾ In „Die deutsche Volkswirtschaft“, 1942, blz. 175 e.v.

hij op het grote voordeel, dat het niet meecalculeren der afschrijvingen in de kostprijs zijns inziens tengevolge heeft: de kostprijzen en dus ook de prijzen der producten zullen dalen, wat medebrenkt, dat ook de kosten, aan de oorlogvoering verbonden, zullen verminderen.

Dat het hier niet uitsluitend om een academisch vraagstuk gaat, doch om een zaak, waarbij het gehele bedrijfsleven ten nauwste is betrokken, blijkt wel uit een onlangs door minister Funk gehouden rede, waarin hij onder andere als zijn mening te kennen gaf, dat het niet nodig is, dat bedrijven reserves maken (met andere woorden afschrijven) voor investaties, die binnen afzienbare tijd toch niet kunnen worden verricht⁷⁾.

Anderzijds kan men juist de tendentie waarnemen, dat tal van bedrijven reserveren om de financiering der reorganisatie van hun productie bij de overgang naar de vredeseconomie mogelijk te maken⁸⁾. Dat men in Duitsland ook tegenover dit laatste streven niet afwijzend staat, bewijst wel het instellen van „Betriebsanlagenkonten“, waarop de bedrijven hun afschrijvingsgelden kunnen deponeren en waardoor ze in de gelegenheid worden gesteld na het sluiten van de vrede hun achterstallige vervanging van kapitaalgoederen alsnog te financieren.

Deze fondsen zijn dus geheel te vergelijken met de „ijzeren spaargelden“, daar door beide de zweepende koopkracht vermindert en geruisloze oorlogsfinanciering wordt bevorderd.

Op welke bedrijven heeft het voorstel van Nöll von der Nahmer betrekking?

Bij het beoordelen van het voorstel van Nöll von der Nahmer is het wenselijk de in het begin van het vorige artikel gemaakte onderscheiding tussen productieprocessen, die direct, indirect en niet noodzakelijk zijn voor het oorlogspotentiël, op de voorgrond te plaatsen. Het eenvoudigste is het probleem bij de industrieën van de derde categorie, voorzover ze in verband met de oorlogstoestand zijn stilgelegd, aangezien dan uiteraard geen afschrijvingen op de afnemers kunnen worden verhaald.

Nu wordt de waardevermindering van de kapitaalgoederen echter in belangrijke mate bepaald door de economische slijting, met andere woorden door het tempo, waarin ze verouderen, en slechts in tweede instantie door de technische slijting, die het gevolg is van het benutten der werktuigen¹⁰⁾. Machines, die enige jaren niet worden gebruikt, moeten daarom normaliter worden afgestoten, daar hun gebruik onrendabel wordt. Voorzover het hier industrieën betreft, die uitsluitend voor de binnenlandse markt produceren, zal men na de oorlog dit afstoten echter voorlopig achterwege kunnen laten¹¹⁾. Zijn het bedrijven, die exporteerden, dan is het zeer goed denkbaar, dat ze, om de concurrentie te kunnen volhouden, toch tot vervanging zullen moeten overgaan. Daar hun dan de hiervoor benodigde middelen ontbreken, ware het wenselijk, dat de gemeenschap in deze „oorlogschade“ zou bijdragen.

Op deze groep van industrieën kan het plan van Nöll

⁷⁾ Zie de „Wirtschaftsdienst“ van 27 Maart 1942.

⁸⁾ Vgl. „Der deutsche Volkswirt“ van 7 November 1941 (blz. 176): „Einen Teil dieser Mittel (het gaat hier over de zweepende koopkracht) will der Reichsfinanzminister durch das „Eiserne Sparen“ binden, einen anderen Teil durch die Einrichtung von unverzinslichen Betriebsanlagenkonten bei den Finanzämtern, in deren Höhe der Unternehmer Bewertungsfreiheit für die abnutzbaren Anlagegüter des beweglichen Betriebsvermögen erhalten kann, also für Inventarstücke, die er nach dem Kriege anschafft.“

⁹⁾ Vgl. „Der deutsche Volkswirt“ van 10 October 1941 (blz. 40): „Solche Rückstellungen beziehen sich zu einem sehr erheblichen Prozentsatz auf die materielle Ueberholung des jetzt zumeist entweder überbeanspruchten oder aber brachliegenden, jedenfalls nicht normal genutzten Produktionsapparats, also auf die Nachholung von Reparaturen und Neuanschaffungen, die heute notwendigerweise unterbleiben müssen.“

¹⁰⁾ Vgl. S. Kleerekoper, „Bedrijfsconomie“, blz. 143.

¹¹⁾ Door invoerrechten zou men deze industrieën in de overgangsjaren kunnen beschermen tegen eventuele buitenlandse concurrentie.

von der Nahmer dan ook geen betrekking hebben.

Er blijven over de bedrijven van de eerste en van de tweede categorie, dit zijn de industrieën, die gedurende de oorlogstijd wel kunnen produceren. Hierboven werd er reeds op gewezen, dat tal van dergelijke bedrijven oorspronkelijk consumptiegoederen voortbrachten, doch nu zijn omgeschakeld op de productie van oorlogsmateriaal, een reorganisatie, die in bepaalde gevallen zelfs zeer eenvoudig is, zo bijvoorbeeld indien een confectiefabriek uniformen gaat vervaardigen.

Bij de industrieën, die voor het instandhouden van het oorlogspotentiël direct vereist zijn, zal men in de meeste gevallen de vervanging ten koste van alles doorvoeren. Ook voor deze categorie van bedrijven heeft het voorstel van Nöll von der Nahmer dus in het geheel geen zin, waarmee tevens zijn argument, dat de kosten van de oorlogvoering door het achterwege blijven van afschrijvingen zullen verminderen, nagenoeg alle grond verliest. Indien de vervanging echter is uitgesloten, kunnen de bedrijven of het bedrag der afschrijvingsgelden reserveren, of geen afschrijvingen in de kostprijscalculatie opnemen. In het eerste geval moet ook aan deze liquide middelen het karakter van zwevende koopkracht worden ontnomen, wat onder meer kan geschieden door de afschrijvingsgelden op een, van overheidswege ingesteld, „Betriebsanlagenkonto” te storten, welke „vernieuwingsfondsen” op deze wijze tevens dienstbaar worden gemaakt aan de geruisloze oorlogsfinanciering. In het tweede geval zal de kostprijs dalen, wat tot gevolg heeft, dat de kosten van oorlogvoering afnemen.

Op peil houden van de productie vereist afschrijvingen.

De beschouwing van Nöll von der Nahmer is van tal van zijden aan hevige critiek onderworpen¹²⁾, waarbij men soms zelfs zo ver is gegaan om de evidente waarheid te willen ontkennen, dat productieve capaciteit, die eenmaal in een bepaalde richting is aangewend, later niet nog eens met een andere bestemming kan worden benut. Men ziet dan over het hoofd, dat, indien men de door het sluiten van de vrede vrijkomende productiecapaciteit aanwendt om achterwege gebleven vervangingen alsnog te verrichten, dit productievermogen gedurende die tijd niet in aanmerking kan komen voor de voortbrenging van andere goederen. Men leide hier echter niet uit af, dat ik het voorstel van Nöll von der Nahmer zou willen onderschrijven, alleen meen ik, dat de critiek zich op een geheel ander punt moet richten. Wil men het plan van Nöll von der Nahmer in praktijk brengen, dan zou dat impliceren, dat men een kapitaalheffing (want hierop komt zijn voorstel, indien het een dwingend calculatievoorschrift zou worden, feitelijk neer¹³⁾), die men enerzijds aan de ondernemers oplegt, anderzijds, via de prijsdaling, die er het gevolg van zou zijn, aan de consumenten schenkt.

Gezien echter de huidige politiek van rantsoenering van goederen, moet in principe het allerbelangrijkste gedeelte van deze kapitaalheffing weer bij de spaarbanken belanden, daar — indien de andere maatregelen effectief werken — de consumenten toch niet in de gelegenheid zijn dit „cadeautje” in andere goederen om te zetten.

Het voorstel van Nöll von der Nahmer komt er dus op neer, dat men de consumenten een aanwijzing geeft op het na-oorlogse consumptiegoederenfonds, terwijl — indien men het principe der afschrijvingen handhaaft — de producenten na de oorlog een claim kunnen doen gelden op productiemiddelen.

Indien na het staken van de militaire strijd productieve capaciteit vrijkomt en men moet besluiten in welke rich-

ting deze capaciteit zal worden aangewend, zullen deze beslissingen onder meer worden beïnvloed door de vraag naar consumptiegoederen en die naar productiemiddelen. Het voorstel van Nöll von der Nahmer zou impliceren, dat het zwaartepunt bij deze beslissingen geheel en al op de zijde der consumptiegoederen komt te liggen. En hoewel ik geenszins wil ontkennen, dat de aanschaffing van duurzame consumptiegoederen na de oorlog veelal een dringend vereiste zal zijn, moet toch vooral niet uit het oog worden verloren, dat het er in de eerste vredesjaren vooral op aan zal komen het sterk geslonken kapitaalgoederenbezit weer op peil te brengen. Weisgerber wijst er in „Der deutsche Volkswirt”¹⁴⁾ zeer terecht op, dat het nu achterwege laten der berekening van de afschrijvingsbedragen in de toelaatbaar geachte kostprijzen, de wederopbouw van het productieapparaat na de oorlog aanzienlijk langer zou doen duren, waarmee niemand, en zeker ook de consumenten niet, zou zijn gediend.

Een van de critici van het voorstel van Nöll von der Nahmer merkt op¹⁵⁾, dat juist in de „Verordnung über die Lenkung von Kaufkraft” met dit vraagstuk terdege rekening is gehouden, daar na het sluiten van de vrede over de „ijzeren spaargelden” der consumenten eerst met één jaar opzeggingstermijn kan worden gedisponeerd, terwijl de besparingen van de producenten onmiddellijk opeisbaar zijn. Hieruit blijkt wel zeer duidelijk, dat ook van Duitse zijde het belang van het herstellen van het verlies aan kapitaalgoederen als een zaak van primair belang wordt gezien.

Hoewel het zonder enige twijfel wel wat voorbarig is nu reeds een prognose te willen geven van de na-oorlogse verhouding tussen aanbod van spaargelden en vraag naar kapitaalgoederen, zij er toch op gewezen, dat de afbraak van kapitaal — het nu eenmaal onvermijdelijk gevolg van een oorlog — medebrengt, dat, wanneer investering en her-investering weer mogelijk worden, een grote vraag naar kapitaalgoederen zal ontstaan. *Wil men de lasten van deze, toch al zo moeilijke, herstelperiode niet nodeloos verzwaren, dan is het dringend noodzakelijk, dat de ondernemers nu reeds de disposities treffen om dan de continuïteit van hun productie te kunnen handhaven.*

Prijsvoorschriften, kostprijscalculatie en winstbepaling.

Het is wenselijk, dat de ondernemers in tijden van oorlog in de gelegenheid worden gesteld, om er, voorzover dat in hun vermogen ligt, naar te streven, de voorwaarden te scheppen om hun productie op peil te houden. Dit is, aldus Pinkerneil¹⁶⁾, niet alleen wenselijk, doch het is de plicht van de ondernemers tegenover de gemeenschap. De vraag dient echter te worden gesteld, op welke wijze zij dit kunnen realiseren.

Zoals bekend mag worden verondersteld, is Limperg's theorie van de vervangingswaarde geheel en al op het principe van de continuïteit der productie gebaseerd. De kostprijs van een product wordt, aldus Limperg, bepaald door de prijzen van de productiefactoren op het moment van de ruil en slechts indien de opbrengst minstens gelijk is aan deze prijs, kan de continuïteit van de productie gehandhaafd blijven¹⁷⁾. Ook in het begrip „maximaal vermogensinkomen”, dat is het inkomen, dat kan worden verteerd zonder dat het vermogen, dat opzettelijk blijvend ter beschikking van het productieproces is gesteld, wordt verminderd¹⁸⁾, vindt men het beginsel van de continuïteit duidelijk terug.

Nu is de moeilijkheid echter, dat onder de huidige om-

¹²⁾ Zie onder anderen „Die deutsche Volkswirtschaft” van Januari 1942, blz. 119 e.v.; „Der deutsche Volkswirt” van 19 December 1941 en 2 Januari 1942; „Economie” van Januari en April/Mei 1942.

¹³⁾ Om hier, zoals Seidel doet (in „Die deutsche Volkswirtschaft”, 1942, blz. 125), van een belasting te spreken, lijkt mij minder juist.

¹⁴⁾ Zie „Der deutsche Volkswirt” van 2 Januari 1942 (blz. 467): „Denn bevor die im Kriege heruntergewirtschafteten Produktionsanlagen nicht wieder auf ihre volle Leistungsfähigkeit gebracht worden sind, kann auch die Güterversorgung nicht wieder so reichlich und preiswert werden wie vor dem Kriege.”

¹⁵⁾ Zie „Die deutsche Volkswirtschaft”, 1942, blz. 123.

¹⁶⁾ Zie „Der deutsche Volkswirt” van 19 December 1941, blz. 407.

¹⁷⁾ Zie S. Kleerekoper, „Bedrijfseconomie”, blz. 83.

¹⁸⁾ Zie S. Kleerekoper, „Bedrijfseconomie”, blz. 247.

standigheden vervanging van het merendeel der productie-factoren onmogelijk is, terwijl — hoewel vaststaat, dat de eventuele vervangingsprijs in de meeste gevallen aanzienlijk zou zijn gestegen — van vroeger aangeschafte productiemiddelen toch, volgens de prijsvoorschriften, geen hogere kosten in de kostprijs in rekening mogen worden gebracht. Dat dit tot uitholling van de bedrijven moet leiden, is duidelijk.

Het zou geheel en al onjuist zijn om hieruit de conclusie te trekken, dat daardoor ook het toepassen van het principe van de vervangingswaarde is uitgesloten. Want hoewel men de *aanbiedingsprijs* niet meer mag calculeren op basis van de vervangingswaardetheorie, kan men, zoals door van Duyn zeer terecht werd opgemerkt¹⁹⁾, dit principe bij de *winstbepaling* wel degelijk volgen. In even sterke mate geldt dit voor de bedrijven, die in verband met de oorlogstoestand zijn stilgelegd. Want hoewel deze bedrijven niet in staat zijn hun afschrijvingen aan hun consumenten door te berekenen, dienen ook zij verder te gaan met de bepaling van hun afschrijvingskosten. Indien men dit verzuimt, kan men nooit een helder inzicht krijgen in de verliezen, door het stilleggen veroorzaakt. De moeilijkheid blijft, dat de vervangingswaarde niet meer exact bekend is, wat ook aan de winstbepaling (winst is immers gelijk aan opbrengstwaarde minus vervangingswaarde) een min of meer arbitrair karakter verleent. Dit laatste behoeft in geen deele een doorslaggevend bezwaar op te leveren, doch moet juist een aansporing inhouden om met de afschrijvingen aan de veilige, dat wil zeggen aan de hoge kant te blijven.

Het gevolg van deze bedrijfspolitiek zal zijn, dat de uit te keren winsten verminderen en de afschrijvingsreserves toenemen. Dit biedt tweërlei voordeel. Enerzijds kunnen hierdoor meer gelden in de vernieuwingsfondsen vloeien, waardoor de continuïteit van de productie na de oorlog in hogere mate wordt gewaarborgd en verder de financiering van de oorlogsuitgaven wordt vergemakkelijkt, terwijl anderzijds minder dividend wordt uitgekeerd, waardoor de dividendontvangers, die normaliter in de hogere inkomensgroepen vallen, de dispositie over minder middelen krijgen. Daar de meeste zwevende koopkracht (bij de consumenten) juist bij de hogere inkomens moet worden gezocht, worden op deze wijze de gevaren, aan het beschikken over liquide middelen verbonden, op de meest doeltreffende wijze bestreden.

Samenvatting.

Samenvattend valt in de eerste plaats op te merken, dat de zwevende koopkracht voor de oorlogseconomie grote gevaren met zich brengt, die in ieder geval moeten worden voorkomen.

De zwevende koopkracht bij de consumenten kan men binden door, hetzij gedwongen, hetzij vrijwillig, een gedeelte van het inkomen op een dergelijke wijze te blokkeren, dat over het bedrag eerst na de oorlog kan worden beschikt.

De, uit de liquidering van voorraden en afschrijvingen ontstane, zwevende koopkracht bij de producenten dient op een van overheidswege in te stellen vernieuwingsfonds te worden gestort, waarover ook eerst na het sluiten van de vrede mag worden gedisponeerd.

Zodoende zijn niet alleen de prijsverhogende tendenties, die de zwevende koopkracht medebrengt, voor een groot gedeelte bezworen, doch wordt ook de zwarte handel op doeltreffende wijze bestreden.

Verder kunnen deze fondsen worden aangewend voor geruisloze oorlogsfinanciering, waardoor de credietcreatie wordt beperkt.

In welk tempo de Overheid na het beëindigen van de oorlog deze bedragen terug zal betalen, hangt voor een

¹⁹⁾ Zie H. van Duyn, „Prijsvorming”, in het „Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsuishoudkunde”, 1941, blz. 417.

belangrijk gedeelte af van de dan te volgen opbouw- en conjunctuurpolitiek.

Het ware wenselijk, indien de bedragen, die voor deze terugbetaling zijn vereist, voor een belangrijk gedeelte door middel van een kapitaalheffing zouden worden verkregen. Het heeft meer zin om na het beëindigen van de oorlog (en dan liefst zo spoedig mogelijk) een dergelijke heffing ineens, volgens het beginsel der progressiviteit, aan alle vermogensbezitters op te leggen, dan nu op volmaakt willekeurige wijze een kapitaalheffing te eisen van bedrijven, die toevalligerwijze niet in de gelegenheid worden gesteld om hun versleten machines te vervangen!

Ook werd aangetoond, dat het wenselijk ware, indien bij de terugbetaling van de spaargeldrekeningen aan de producenten de voorrang zou worden verleend boven de consumenten.

Tenslotte kan nog worden opgemerkt, dat, geheel in tegenstelling met de mening van Nöll von der Nahmer, een conservatieve afschrijvingspolitiek moet worden bepleit.

Het spreekt vanzelf, dat door deze voorstellen niet alle moeilijkheden op het gebied der oorlogsfinanciering uit de weg kunnen worden geruimd. Dat het vraagstuk van de zwevende koopkracht er grotendeels door zou zijn opgelost, terwijl verder een fraai instrument zou worden geschapen om het conjunctuurverloop na deze oorlog te regelen, is echter, dunkt mij, zeer aannemelijk.

L. J. ZIMMERMAN.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE POSITIE VAN HET ONROEREND GOED.

De heer E. Henny schrijft ons:

Het zij mij vergund eenige opmerkingen te maken, naar aanleiding van het artikel „De positie van het onroerend goed” in uw nummer van 26 Augustus jl. Weliswaar concludeert de geachte schrijver, de heer W. T. F. Slee, dat het verwerkte cijfermateriaal te gering van omvang is om daaraan bindende conclusies vast te knopen. Desondanks echter stelt hij de vraag, of het — gezien de ongunstige ontwikkeling van het rendement der in huizen geïnvesteerde kapitalen — niet gewenscht is, dat hypothecaire schuldeischers méér dan tot dusverre meedragen in de lasten, welke de exploitatie van onroerend goed bemoeilijken. Het komt mij voor, dat deze vraag ontkennend moet worden beantwoord, zelfs indien het verwerkte cijfermateriaal tot objectieve en bindende conclusies zou kunnen leiden.

Het ware immers een zeer eigenaardige procedure, indien debiteuren, uit welken hoofde dan ook, tengevolge van onverwachte en minder gunstige omstandigheden, van hun schuldeischers een deelnemen in de exploitatielasten zouden kunnen verlangen. Het spreekt vanzelf, dat zij, die met geleend geld bepaalde transacties ondernemen, zoals bijv. het bouwen van huizen met hypothecair crediet, achteraf geen aanspraken kunnen doen gelden op een vermindering der contractuele rente. Het is niet aan twijfel onderhevig, dat — in het algemeen gesproken — hypothecaire geldgevers tot concessies bereid zijn, indien solide debiteuren redelijke argumenten voor een renteverlaging naar voren kunnen brengen.

Het hypothecair crediet en het geheele credietwezen zouden echter op zeer losse schroeven komen te staan, indien geldnemers tengevolge van ongunstige exploitatie-uitkomsten rente-verlagingen van geldgevers zouden kunnen verlangen. Zoals de geachte schrijver erkent, hebben hypotheekhouders reeds toegestemd in een verlaging der hypotheekrente van 5,08 tot 4,48 pCt., hetgeen bewijst, dat solide debiteuren, dus ook solide hypothecaire debiteuren, renteverlaging verkrijgen, wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven, d. w. z. wanneer de verhoudingen op de geldmarkt zulks wettigen. Het hek zou

echter van den dam zijn, indien, achteraf beschouwd, debiteuren van hunne crediteuren concessies kunnen afdwingen onder het motto: wij krijgen een te geringe vergoeding voor onze bedrijfsrisico's. Wat zouden dezelfde geldnemers wel zeggen, indien geldgevers zich bijv. op het standpunt zouden plaatsen, dat hun winstmarges tengevolge van hogere belastingen e. d. aanzienlijk terugloopen, en zij dientengevolge op eene verhooging der overeengekomen debet-rente aanspraak moeten maken? Het antwoord op deze vraag luidt ongetwijfeld ontkennend, en ook daarom is de hierboven bedoelde suggestie in haar algemeenheid niet voor practische verwezenlijking vatbaar.

ONTVANGEN BOEKEN, BROCHURES EN STATISTIEKEN.

BOEKEN.

De inkomstenbelasting 1941. Handleiding voor de practijk, door W. G. Douma. Tweede druk. (Groningen 1942; J. B. Wolters. Prijs f 2,60; 187 blz.).

Noorduyn's Wetenschappelijke Reeks No. 3: *De delging van hooge oorlogsschulden. Door heffing ineens of uit jaarlijksche belastingen?* door Mr. C. Weststrate. (Gorinchem 1942; J. Noorduyn en Zoon N.V. 116 blz.).

Das schweizerische Bankwesen im Jahre 1941. 24. Heft der Mitteilungen der volkswirtschaftlichen und statistischen Abteilung der schweizerischen Nationalbank. (Zürich 1942; Orell Füssli Verlag. Prijs RM. 1,80; 149 blz.).

BROCHURE.

De groei van de organisatiegedachte in de economische geschiedenis, het handelsrecht en de filosofie door Dr. W. F. Lichtenauer. Voordracht op 9 Juli 1942, gehouden voor Leden, Donateurs, Vrienden en Medewerkers der Stichting „Havenbelangen”. (Rotterdam 1942; Stichting „Havenbelangen”. 30 blz.).

STATISTIEK.

Ongevallenstatistiek betreffende het kalenderjaar 1940. Samengesteld ter voldoening aan de bepaling van art. 10 der wet op de Rijksverzekeringsbank en de Raden van Arbeid. (Amsterdam 1942; N.V. de Bussy. 156 blz.).

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Aardolieproducten. Nadere regeling inzake verplichte voorraadopgave voor aardolieproducten. (E.V. 4/9/42, pag. 1094; Stct. No. 164).

Arbeidszaken. Vaststelling van bindende regelingen inzake loonen en andere arbeidsvoorwaarden in de binnenbeurtvaart, de zuivelindustrie, de vlasindustrie, het electrotechnisch bedrijf, het centrale verwarmingsbedrijf, het melkinrichtingsbedrijf en land- en tuinbouw (inclusief het bloembollenbedrijf). Wijziging en aanvulling van regelingen inzake loonen en andere arbeidsvoorwaarden in de betonindustrie, de metaalnijverheid, het smedenbedrijf, het carrosserie- en wagenbouwbedrijf en de textielindustrie. Vaststelling van een bindende loonregeling voor het rooien van aardappelen en daaraan verbonden werkzaamheden. (E.V. 4/9/42, pag. 1096 en 1097; Stct. Nos. 165, 166, 167 en 169).

Buitenlandsche handel. In- en uitvoer van vischafval is van 1 September jl. af slechts toegestaan met machtiging van de Visscherijcentrale. (E.V. 4/9/42, pag. 1093; Stct. No. 168).

Handel. Nadere regeling van den handel in visscherijproducten, waarbij o.m. den handel in en verwerking en vervoer van visch, schaal- en schelpdieren en producten daarvan slechts is toegestaan aan hen, die de verhandeling, verwerking of vervoer als bedrijf uitoefenen en als georganiseerden zijn aangesloten bij de Visscherijcentrale, of in dezen in overeenstemming met de aanwijzingen van bovengenoemde centrale hebben gehandeld. Bepalingen inzake handel in, bewerking en vervoer van eetbare oliën en vetten. Nadere regeling inzake den handel in producten ter vervaardiging van cosmetica. (E.V. 4/9/42, pag. 1093 en 1094; Stct. No. 168; Voedselvoorzieningsblad No. 18 d.d. 27/8/42).

Metalen. Verordening inzake verplichte aangifte van melkbussen en lettermetaal. (E.V. 4/9/42, pag. 1096).

Prijzregelingen. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot maximum-prijzen bij den handel in gasolie, en inzake uitzonderingsprijzen voor spiegelglas. (E.V. 4/9/42, pag. 1094 en 1096; Stct. No. 168).

Verzekering. Besluit inzake taak en werkwijze van den ingestelden Verzekeringsraad. (E.V. 4/9/42, pag. 1093; Stct. No. 165).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. Nadere regelingen inzake het rooien van aardappelen en het vaststellen van productie- en consumptiegebieden voor dit artikel. (E.V. 4/9/42, pag. 1096; Stct. No. 166).

Tuinbouw. Aankondiging inzake een inventarisatie van tuinbouwgewassen te velde naar den toestand op 1 September jl. (E.V. 4/9/42, pag. 1096).

Vec. Regeling inzake de instelling van identiteitskaarten voor paarden. Stichting van een fonds ter bevordering van de bestrijding van schapenziekten, waarbij de middelen

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF DER NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Juli 1942	31 Aug. 1942	31 Juli 1942	31 Aug. 1942
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	47	49	53	56
Ned. schatkistpapier	955	985	1124	1157
	1002	1034	1177	1213
Ander overheidspapier	16	16	16	16
Wissels	2	1	7	6
Bankiers in binnen- en buitenland	66	67	90	91
Prolong. en voorsch. op effecten ..	35	34	46	46
	- 119	118	159	159
Debiteuren	134	131	172	172
Effecten en syndicaten	16	15	24	22
Deelnemingen (incl. voorschotten)	10	10	22	22
	160	156	218	216
Gebouwen	15	15	18	18
Diverse reken. (incl. overl. posten)	—	1	—	1
Belegde bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1311	1339	1587	1622
Passiva:				
Crediteuren	923	948	1117	1148
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	95	96	118	119
Kassiers en genom. daggeldleeningen	36	38	44	47
Diverse rekeningen	2	2	2	2
Bestemmingsreserven	13	13	13	13
Effecten leendepôt	—	—	—	—
	1069	1097	1294	1329
Aandeelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	72	72	83	83
	1311	1339	1587	1622

worden verkregen uit een heffing op slachtschapen bij levering. (E.V. 4/9/42, pag. 1097; Voedselvoorzieningsblad No. 19 d.d. 31/8/42).

Voedselvoorziening. Afkondiging van het „Vervangingsmiddelenbesluit V.V.O. 1942”, waarin de regeling voor het bereiden en in den handel brengen van vervangingsproducten voor levensmiddelen is vervat. Het bereiken en verhandelen van een aantal met name genoemde levensmiddelen-surrogaten wordt hierbij slechts toegestaan met schriftelijke vergunning van het Hoofdbedrijfschap voor Akkerbouwproducten. Publicatie in de Staatscourant van het „Reglement scheidsgerecht voor voedselvoorziening”, houdende bepalingen ten aanzien van het scheidsgerecht voor geschillen tusschen organisaties op het gebied van de voedselvoorziening en daaronder ressorteerende ondernemers. Regeling inzake de verplichte opslag van vleesch, vleeschwaren of slachtafval, door een ieder, die de beschikking heeft over koel- en vriesruimte. Uitvoeringsbesluit inzake de algemeene verplichting voor melkveehouders om de melk aan de daarvoor in aanmerking komende melkverwerkende bedrijven af te leveren. (E.V. 28/8/42, pag. 1068, 1069, 1070 en 1071; Stct. Nos. 163 en 164; Voedselvoorzieningsblad Nos. 16 en 17 resp. d.d. 19 en 22/8/42).

Zuivel. Nadere mededeelingen inzake de organisatie van de zuivelindustrie. (E.V. 4/9/42, pag. 1096).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Commissarissenbelasting. Wijziging van het Besluit op de Commissarissenbelasting 1941 van hoofdzakelijk redactioneelen aard en verband houdende met een overgang van de winstbelasting op de vennootschapsbelasting. (E.V. 4/9/42, pag. 1093; V.B. No. 22).

STATISTIEKEN.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	31 Aug. 1942	7 Sept. 1942
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f —	f —
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	255.647,18	—
Voorschotten op ultimo Juli 1942 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op. op die belastingen en op de vermogensbelasting	11.522.260,98	11.522.260,98
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	218.150.509,54	221.526.549,54
Idem voor Suriname ¹⁾	7.910.192,86	7.910.192,86
Idem aan Curaçao ¹⁾	280.283,23	280.283,23
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	—	18.538.097,66
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	106.552.791,60	99.991.760,85
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	33.743.878,68	39.256.467,79
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 5.322.742,37	f 14.611.028,29
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	81.842,90
Schatkistbiljetten in omloop	110.096.000,—	110.096.000,—
Schatkistpromessen in omloop	2626.500.000,— ²⁾	2679.400.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	123.338.512,50	124.779.116,—
Schuld op ultimo Juli 1942 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fonds. alsmede op die bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	1.315.213,73	2.191.123,84
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	292.238.554,17	279.749.160,71
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	19.408.479,22	19.408.479,22
Id. aan div. instellingen ¹⁾	450.756.903,75	450.756.903,75

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederl. Bank geplaatst f 198.000.000,—. ³⁾ Idem f 228.000.000,—.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 14 September 1942.

Activa.	
Binnenl. Wissels, Promessen, enz	f 231.000.000
Hfdbank. f	231.000.000
Bijbank	—
Agentsch.	2.000
Papier op het buitenland	f 1.319.850.897
Af: Verkocht maar voor de Bank nog niet afgeleopen	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	f 142.585.308
Hfdbank. f	132.027.821 ¹⁾
Bijbank	1.912.621
Agentsch.	8.644.866
Op Effecten enz.	f 142.474.075 ¹⁾
Op Goederen en Ceelen	111.233
Voorschotten aan het Rijk	15.000.000
Munt en muntmateriaal:	
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 923.687.538
Zilveren munt, enz.	5.611.966
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	60.583.265
Gebouwen en meubelen der Bank	4.000.000
Diverse rekeningen	172.556.251
	f 2.874.877.225

Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefondsen	8.050.923
Bijzondere reserves	19.564.874
Pensioenfonds	13.206.276
Bankbiljetten in omloop	2.625.613.985
Bankassigatiën in omloop	76.227
Rek.-Courant f	
Van het Rijk	184.138.976
Van anderen	—
Diverse rekeningen	4.225.964
	f 2.874.877.225

Beschikbaar dekkingssaldo	f 1.201.742.648
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	3.004.356.620
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	231.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	52.706.500

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden Munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisch. schulden	Beschikb. dekkings-saldo	Dek-rings-perc.
14 Sept. '42	923.688	2.625.614	184.215	1.201.743	33
7 " '42	923.686	2.609.094	162.867	1.181.290	33,5
31 Aug. '42	931.265	2.596.692	157.083	1.198.688	34
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
14 Sept. '42	231.002	231.000	142.585	1.319.851	172.556
7 " '42	228.002	228.000	141.495	1.308.999	150.095
31 Aug. '42	200.202	198.000	146.038	1.303.724	161.643
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	150.648

DUITSCHER RIJKSBANK.

(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen
7 Sept. 1942	76,6	258,6	23.269,2	13,5
31 Aug. 1942	76,7	259,6	23.610,6	14,4
22 " 1942	76,9	295,7	22.589,2	16,1
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rehg.-Crl.	Diverse Passiva
7 Sept. '42	43,9	1.653,6	21.553,1	2.603,2	635,9
31 Aug. '42	34,4	1.842,4	21.807,8	2.864,2	639,1
22 " '42	23,1	1.359,0	20.700,1	2.577,7	572,7
23 Aug. '40	982,6	6.380,5	8.709,8	1.195,4	94,2

GEZAMENLIJKE STATEN VAN-DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. Francs)

Data	Goud Specie, deviezen en Reiskrediet-kassen	Crediet a. h. particuliere bedrijfsleven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening-Courant
3 Sept. '42	45.121	357	21.461	1.883	60.618	3.929	3.478
27 Aug. '42	44.985	278	21.063	1.942	59.943	3.886	3.646
20 " '42	44.495	277	20.836	1.990	59.675	3.856	3.276
12 " '42	44.014	282	21.031	2.047	59.360	3.813	3.411
6 " '42	43.667	275	21.403	2.077	59.219	3.889	3.526
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aardappelen	33, 47, 248, 314, 335, 354, 364, 394, 414	Landstand, Nederlandsche	33, 102, 272	Vestigingseischen	102
Aardolieproducten	102, 345, 414	Leeningfonds 1940	102	Vezelstoffen	215
Accijns	33, 185, 195, 354, 364	Loonbelasting	335	Visscherij	33, 59, 102, 123, 215, 305, 325, 354, 385
Advertenties	345	Lucerne	215	Vlas	59, 75, 227, 248
Afval	165	Machines	215	Vleesch	59, 165, 185, 205, 315, 355
Arbeidszaken	113, 189, 215, 227, 248, 272, 305, 325, 345, 354, 364, 374, 414	Meel en -producten	101, 195	Voederbieten	215
Bakkerij	335, 345	Melk en -producten	33, 205	Voedselvoorziening	33, 47, 59, 75, 123, 155, 185, 205, 227, 355, 364, 375, 415
Bank- en Credietwezen	33, 195	Merkengeld	113	Vruchtboomen	355
Bankwet 1937	195	Metaalen	17, 58, 75, 155, 184, 195, 227, 238, 394, 414	Vijandelijk vermogen	215
Bedrijfsvorm	59	Middenstand	195, 215, 272	Waardevermeerderingsbelasting	385
Bedrijfsorganisatie	Vee en Vleesch 59, 305, 315	Mijnbouw	305	Warenwet	305
Belastingen	33, 59, 227, 248, 305, 355	Motorbrandstof	58, 165, 215, 305, 325	Wol	205
Bindtouw	33, 215	Nationale Plan	101, 345	Wijnbelasting	33
Binnenscheepvaart	59, 156, 238, 248	Nederlandsche Coöperatieve Raad	194	Zaden	47, 59, 102, 123, 156, 195, 205, 335, 364, 385
Bloem bolten	364	Nicotine	102	Zuidvruchten	195
Ploemkwekerij	155	Oliën en vetten	102, 195, 215, 305	Zuivel	227, 335, 355, 364, 385, 395, 415
Boschbouw	185	Omzetbelasting	59, 102, 227, 315, 335, 364		
Bouwnijverheid	47, 58, 113, 325	Ondernemingsbelasting	227, 364		
Buitenlandsche Handel	47, 59, 75, 101, 113, 155, 204, 215, 227, 238, 272, 314, 325, 345, 374, 384, 414	Oorlogsschade	123, 184, 195		
Chemische Industrie	58, 184, 248	Oost-Compagnie, Nederlandsche	314		
Commissarissenbelasting	415	Organisatie Bedrijfsleven	47, 102, 113, 123, 165, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 354, 363, 375		
Deviezenverkeer	33, 59, 167, 335, 355	Paarden	215, 414		
Diamant	113	Pacht	67, 102, 123, 165, 335, 354		
Distributie	354	Papier	58, 102, 195, 204, 215, 335		
Dividendbeperking	59, 335	Pelsterijen	58		
Drankwet	58	Pensionbedrijven	58, 248		
Drukwerk	345	Peulvruchten	205		
Economische Sancties	194	Pluimveehouderij	165, 248, 354		
Eieren	248, 354	Postverkeer	59		
Electriciteit	334	Prijnsregeling	47, 58, 75, 101, 113, 123, 155, 165, 184, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 363, 384, 394, 414		
Electrotechnische Industrie	58	Radio	47		
Eruit	59, 315, 345	Rantsoenering	227		
Garnalen	123	Registratierechten	59		
Gas	334	Restaurants	75		
Gasgeneratoren	325	Rijwielen	47, 123		
Gevogelte	47	Rubber	113, 123, 305		
Goederen voor Duitsche Weermacht	345	Ruwvoedergewassen	355		
Gort	335	Slachtvee	33, 59, 67, 248, 272		
Grafische Industrie	58, 75, 194	Smeerolie	102		
Granen	205	Swaar- en betaalzegelkasbedrijf	102, 227, 355		
Gras	354	Spertijden Kleinbedrijf	75, 123		
Grasland	33, 67, 85, 155, 205	Suikerbieten	205		
Groenten	33, 155, 315, 335, 345	Surrogaten	155		
Handel	204, 215, 227, 238, 248, 314, 325, 345, 354, 363, 374, 384, 394, 414	Tabak	47, 58, 113, 195, 355		
Hennep	205	Tankgas	205		
Ieffingen	354	Textiel	102, 325, 364		
Hooi	335, 354	Tuinbouw	33, 59, 102, 205, 227, 364, 395, 414		
Hout	248, 272, 335, 345, 354	Turf	59, 335		
Industrie	238, 248, 345, 354, 363, 375, 384, 394	Tweelandenorganisaties	59		
Kaas	75, 227, 315	Uien	33		
Kamers van Koophandel	47, 184	Varkens	59, 227, 315		
Kantoor machines	156	Vee	67, 165, 185, 195, 205, 227, 248, 272, 315, 355, 375, 414		
Kapok	191, 165	Veenproducten	113		
Keramische Industrie	58, 194	Veevoeder	47, 102, 238		
Klaver	354	Vennootschappen	325, 363		
Klompes	272	Vernootschapsbelasting	227, 305, 335, 395		
Kunstmest	59, 215, 335	Verf en -grondstoffen	102, 165		
Kweekerij	59, 354	Vermogensbelasting	227, 305		
Landbouw	33, 47, 59, 67, 75, 85, 93, 102, 155, 165, 195, 205, 215, 227, 248, 305, 364, 375, 385, 394/95	Vervoerswezen	59, 102, 165, 248, 375		
		Verzekering	414		

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Onze speciale afdeling: Drukwerk voor contrôle en administratie, levert alle voorkomend drukwerk op dit gebied concurrerend, snel en accuraat. Uitgifte-apparaten in groote verscheidenheid van werkwijze en capaciteit naar de behoeften van elk bedrijf. Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

Tel. 69300
(3 lijnen)

Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht van den jaargang 1940, zou de redactie het zeer op prijs stellen, indien de lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.

Een Analyse van de Arbeidsproductiviteit in Nederland

door

Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK

24ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut

PRIJS f 2.60*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.85)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V. - Haarlem